
Anton Tomaž Linhart:

Ta veseli dan ali Matiček se ženi

- Beseda o avtorju:

A. T. Linhart (1756-1795) je bil doma z Radovljice, se šolal v Ljubljani, nekaj časa bil v samostanu v Stični, nato študiral na Dunaju pravo. Po vrnitvi v Ljubljano je bil uradnik, in na koncu šolski komisar. Linhart je bil nedvomno najsvobodumnejši med našimi razvestljenci, blizu idejam francoske revolucije. Začel je pisati v nemščini. Zbirka pesmi Blumen aus Krain (Rože s Krajskega) kaže klasicistične in že predramantične vplive. Tragedija Miss Jenny love je hudo nabuhel primerek patetične meščanske drame. Pomembno je še eno Linhartovo nemško delo; to je nedokončani Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije. V tem delu se že kaže začetek našega znanstveno zgodovinopisja.

Za pisanje v slovenščini je dobil Linhart pobudo od barona Žige Zoisa. Tako sta nastali prvi slovenski igri: Županova Micka in Ta veseli dan ali Matiček se ženi. Obe komediji sta prestavljeni na naša tla, torej lokalizirani, obe imata narodno - vzpodbudno in protifevdalno ost. S komedijo Matiček se ženi dobimo Slovenci vsaj bežen stik s sočasno evropsko literaturo. Županova Micka je izšla in bila izvedena prvič leta 1789, Matiček pa je sicer izšel že leta 1790 v knjižni izdaji, zaradi preveč revolucionarnih idej pa je mogel biti izveden šele leta 1848! Okoliščine ob prvi uprizoritvi Županove Micke 1789 zanimivo prikaže B. Kreft v svoji komediji Kranjski komedijanti.

-
- Analiza prvega vtisa:

Knjiga o veselem fantu Matičku me je popeljala v èisto nov svet, svet preteklosti in neke neznatne zasanjanosti... Matiček me je prevzel s svojo lahkotnostjo in bistroumnostjo s katero je hotel Linhart pokazati preprostost in premetenost slovenskega ljudstva.

Čeprav je knjiga precej duhovita, je v njej veliko izrazov, ki jih ne razumem popolnoma. To so izrazi stare slovenščine, ki jih dandanes ne uporabljamo več. Nekoliko so me zmedli tudi deli v nemščini, ampak se zavedam, da je Linhart z njimi "protestiral" proti nemščini kot knjižnemu jeziku v Sloveniji.

Zgodba se mi je zdela izvirna in dogajanje v njej napeto. Takoj je moč začutiti tista distanca bogati in neumni - revni in pametni. Tako se je iznajdljivi Matiček izvlekel iz vsake godlje, pa čeprav je bil položaj še tako brezupen. Pri tem mu je bila v nemalo pomoč tudi Nežka, ki je z lahkoto vsakega speljala na napačno sled. Žrtev tega je bil zmeraj baron. Že se mu je zdelo, da je prišel skrivnosti do dna, že se je znašel spet na začetku. Temu je pripomogla tudi njegova žena, ki ga je zelo ljubila. V zgodbi ima veliko vlogo tudi Tonček, ki je nehote zmeraj vzrok težav.

Te osebnosti se v knjigi prepletajo in ustvarjajo prijetno vzdušje, čeprav je zgodba napolnjena z vsemi vrstami zmešnjav, ki se ena za drugo počasi sestavijo v neko smiselno zgodbo. Linhart je to zgodbo primerno prilagodil času in prostoru in ustvaril komedijo po kateri bodo še mnogi radi segli.

"Komu Matiček, Micka, hčèi Županova,

ki mar mu je slovenstvo, nista znana?”
(Prešeren)

- Kompozicija dela

Matiček pripravlja poroko z Nežko, katero zelo rad vidi tudi baron. Nenadoma se pokaže nepričakovana ovira, ki ima korenine še v preteklosti. Smrekarica uveljavlja svoje pravice do Matička, ker mu je bila posodila dvesto kron. Baron, ki hoče preprečiti poroko, dozdevno zmaga, ko mu Nežka obljubi sestanek v parku, hkrati pa mu vzbudi ljubosumnje, ko mu namigne, da gospa rada vidi študenta Tončka. Baron res sumiči gospo in jo zalezuje. Ko že misli, da je ženo zasačil, se mu vse podre. Baron ne pozabi osramotitve pred ženo, a še vedno noče privoliti v zaroko. Zdaj mu pride na pomoč Smrekarčina tožba zoper Matička. Naenkrat se izkaže, da mu je Smrekarica mati in baron je že drugič “naletel”. Ko se baron že vda, se mu naenkrat sproži kanček upanja; pisemce, igla, povabilo na večerni sestanek. Baron je prepričan, da zapeljuje Nežko. Ker pa sta Nežka in gospa zamenjali vloge, ta dvori gospe. Tu je “naletel” tudi Matiček. Nezvestobo svoje neveste hoče maščevati s tem, da zapeljuje gospo. Ko je baron že trdno prepričan, da je dosegel svoje, pride resnica na dan, ki pokaže, da je baron že tretjič “naletel”.

Toda konec dober, vse dobro. Matiček in Nežka sta dosegla svoje, baron se je pobotal z ženo, Žužek pa je s sinom našel tudi ženo.

- Ideja dela:

Če bi hoteli pravilno opredeliti idejo komedije *Ta veseli dan* ali *Matiček se ženi*, bi se morali postaviti v čas, ko jo je Linhart napisal, ali pa zelo dobro poznati takratne razmere. Alfonz Gspan je lepo označil vodilno misel te komedije:

“Med zdravim ljudstvom, ki brani svoje človeške pravice in gospodo, ki mu te pravice krati je boj neizbežen in nepomirljiv. Prihodnost je na strani tlačnika, ker so bistri, žilavi v obrambi svojega dostojanstva. Svoj cilj dosegajo, če treba, tudi po nevarni vijugasti poti, saj jih tako učijo vladajoči. Kakor so ogroženi v svojih pravicah, ravnajo po zdravi pameti, ne pa po zapovedih, ki so jim jo vpeljali s prižnice, naj bosta podložnik in služabnik slepo pokorna svojemu gospodu!”

Torej, Linhart je hotel pokazati podložnega, kot izkoriščenega a izredno iznajdljivega in le na videz slepo pokornega svojemu gospodarju, v resnici pa se mu po glavi plete nešteto misli, kako bi ga opeharil in od njega potegnil čim več. Tako je Nežka z majhno prevaro dobil 3 - kratno doto, pri kateri ji je pomagala sama gospa.

Linhart v tej komediji prikazuje gospodarja kot neumnega in neiznajdljivega. To je bil baron, ki mu je Linhart dal že ime takšno (*Naletel*), da se takoj opazi njegova namera. To je povdaril še v sami zgodbi, saj je baron v enem samem dnevu naletel enim in istim osebam.

“Linhart je napadel tudi odredbe, ki so predpisovale, da je uradni jezik v deželi samo nemščina. Njegove misli so bile naperjene zoper raznorodovanje Slovencev in so zagovarjale eno izmed najosnovnejših človeških pravic: pravico, da narod ohrani svojo individualnost in da se upira potujčevanju”, je med drugim dejal Alfonz Gspan.

Ker je to dramsko delo sloni na dialogih. Drugačen dialog teče med Nežko in Matičkom - bolj preprost, zbadljiv, v njem je mnogo narečnih izrazov (gvant, boršt, kušniti, cedelje, fletno),

drugačen dialog pa teče med baronom in gospo - v njem je več tujk in vzvišenih izrazov (gnadljiva gospa, vaša gnada), značilno je onikanje.

Delo je pisano v takratnem jeziku, ki je vseboval še mnogo narečnih izrazov in pa izrazov iz drugih jezikov, ki so jih takrat uporabljali na našem območju (nemško, latinsko).

Ko se je Linhart lotil veseloigre Veseli dan ali Matiček se ženi je dejal, da je šlo za poskus, kako se dajo izraziti v slovenščini najfinejši odtenki komike.